

Марина Володимирівна Радченко,
науково-педагогічний працівник
Чернігівського педагогічного університету,
м. Чернігів, Україна

УДК 159.9.016.2:[378:373.3091.12.0113-051]

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

Основними функціями образования являются гуманитарная, культурно-созидательная и функция социализации. Изменения акцентов в содержании образования привело к изменению в целях и технологиях обучения. Задания, которые стоят перед личностью в XX веке, требуют от нее готовности к существованию в поликультурном глобализированном обществе, руководствуясь принципами демократии, гуманизма и справедливости. Основное требование к современному учителю начальных классов состоит в его умении создавать условия для развития личности, помогать обучаемому в самореализации и саморазвитии. Это предполагает изменение приоритетов в профессиональной подготовке будущего специалиста начальной школы. Повышение требований к уровню и качеству высшего образования приводит к поиску новых путей усовершенствования учебно-воспитательного процесса с целью обеспечения достойного уровня подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: теория множественного интеллекта, будущий учитель начальных классов, профессиональная подготовка, педагогическое творчество, комплекс методов и приемов.

The article deals with the problem of future primary school teachers training for creative teaching in the context of multiple intelligence theory. Creativity is multifaceted and manifested in different ways in different domains. Moreover, there are different processes that can each lead to creative work. Creativity research has become broad and important enough to be treated as a legitimate field of scientific study. This interest is an indication of the increasing complexity in our lives, where new ways of dealing with challenges on both individual and societal levels are essential. Creativity research is being conducted throughout the world in many different disciplines including psychology, arts and humanities, health sciences, education, and business.

Key words: Multiple Intelligence, future primary school teacher, professional training, pedagogical creativity, a set of methods and techniques.

*Існує більше ніж один спосіб навчати того,
що ви вважаєте необхідним.
Х. Гарднер*

В Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується певними змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. Виклики, що стоять перед особистістю, вимагають від неї готовності до життя у полікультурному суспільстві, керуючись принципами демократизму, духовності, гуманізму та справедливості. Завдання учителя початкових класів полягає у формуванні всебічно розвиненого, гармонійного підростаючого покоління. Це передбачає зміну пріоритетів у професійній підготовці майбутнього фахівця. Закономірне підвищення вимог до рівня та якості

освіти спонукає науковців до пошуку нових способів удосконалення навчально-виховного процесу з метою забезпечення високого рівня загальноосвітньої підготовки студентів, спрямованого на покращення їх професіоналізму, компетентності, професійної та інформаційної культури, здатності підтримувати саморозвиток обдарованих учнів. Відповідно до вимог часу професійна педагогічна освіта має бути зорієнтованою на розробку ефективних моделей та технологій формування готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічної творчості в умовах інформаційно-освітнього середовища. Одним із напрямів розвитку сучасної психолого-педагогічної науки, що

відображає сучасні тенденції вдосконалення процесу навчання з метою розвитку творчих здібностей тих, хто навчається, є вчення американського психолога Ховарда Гарднера про множинний інтелект.

Теорія множинного інтелекту входить наукових інтересів зарубіжних та вітчизняних учених: Х. Гарднер, Т. Армстронг, Б. Кембелл, М. Ворон, М. Гусак, О. Осадча В. Тименко та інші. Окремі положення теорії множинного інтелекту використовуються у процесі навчання певних предметів (наприклад, англійської мови). Однак проблема використання теорії множинного інтелекту в процесі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічної творчості є недостатньо висвітленою у сучасній науці, що і зумовило вибір теми наукового дослідження.

Мета та завдання статті полягають в аналізі основних положень теорії множинного інтелекту, обґрунтуванні доцільності її використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів для формування готовності до творчої педагогічної діяльності, а також практичній розробленні педагогічних методів та прийомів для застосування у практичній підготовці майбутніх фахівців до педагогічної творчості.

Американський психолог Х. Гарднер досліджував особливості мозку людини з точки зору психології та психотерапії. Спочатку учений не міг передбачити, що його відкриття зробить значний внесок у розвиток освіти. Учений звернув увагу на те, що шкільна програма акцентує увагу на двох типах здібностей дітей:

- 1) вербально-лінгвістичних (переважно в письмовій формі);
- 2) логіко-математичних.

Якщо учень не проявляє себе в таких видах діяльності, то він не має можливостей для самоактуалізації у навчальній (академічній) діяльності й не може пережити ситуації успіху, що, на його думку, призводить до проблем з дисципліною та втратою мотивації до пізнавальної діяльності [4].

У 1983 р. було опубліковано наукове дослідження «Структура розуму. Теорія множинного інтелекту». Ця праця змінила уявлення про інтелект, як про єдині, назавжди визначені, вроджені здібності та навички, які людина використовує під час розв'язання певних проблем у власній діяльності. Теорія Х. Гарднера не суперечить теорії існування загального інтелекту, але досліджує можливості, що виходять за межі одного поняття. За результатами досліджень вчений припустив, що інтелект концентрується в різних частинах мозку, що взаємодіють одна з одною або працюють незалежно. Головним є те, що вони можуть бути розвинені за сприятливих умов. Дослідження Х. Гарднера показали, що інтелект не є лише генетично зумовленим явищем, яке можна виміряти за допомогою тестів Стенфорда-Біне або Векслера. За Х. Гарднером, інтелект – це здібність створювати ефективні продукти або пропонувати послуги, що містять культурну цінність, набір умінь, які дозволяють особистості розв'язувати життєві проблеми, а також здатність набувати нові знання [5].

У межах власної теорії учений виокремлює вісім типів інтелекту: 1) вербально-лінгвістичний, 2) логіко-математичний, 3) просторовий, 4) натуралістичний, 5) тілесно-кінестетичний, 6) музичний, 7) внутрішньоособистісний, 8) міжособистісний.

Кожен тип інтелекту має певну структуру, функції, мову та проявляється за допомогою специфічних талантів, навичок діяльності та інтересів. Усвідомлення того, що кожен тип інтелекту можна розвинути та посилити, має значний вплив на методи навчання і дозволяє організовувати навчальний процес так, щоб учні навчалися відповідно до власних можливостей та досягали високих результатів [1].

Представники *вербально-лінгвістичного* інтелекту легко сприймають мову. Вони чуттєві до нюансів порядку та ритму слів, володіють гарною словесною пам'яттю та мають багатий лексичний запас. Вони люблять читати, писати оповідання, готувати розповіді. Такий тип інтелекту розвинений у письменників, ораторів, секретарів, акторів, учителів. Представники *логіко-математичного* інтелекту володіють яскраво вираженими здібностями дедуктивного та індуктивного конкретного та абстрактного мислення, а також аналітичними навичками розв'язання проблем. Вони гарно розмірковують та ставлять логічно побудовані запитання. Такий тип інтелекту домінує у вчених-математиків, програмістів, юристів, бухгалтерів. *Візуально-просторовий* інтелект містить здатність до візуально-просторового відображення світу. Щоб краще сприймати інформацію, ті, хто навчається, потребують наявності зорових образів (карти, діаграми, схеми, пазли, головоломки). Такі студенти мають успіхи у малюванні, кресленні, проектуванні, моделюванні. Візуально-просторовий тип інтелекту домінує серед художників, картографів, архітекторів, скульпторів, конструкторів.

Музичний інтелект характеризується чуттєвістю до рівня тембру та ритму голосу, передбачає особливу чутливість до музики. Цей тип домінує серед учителів музики, співаків, композиторів, музикантів, танцюристів. *Тілесно-кінестетичний* тип інтелекту розв'язує поставлені задачі, створює та передає ідеї засобами рухів тіла. Такі люди стають успішними спортсменами, володіють розвиненою координацією рухів, жестикуляцією і тактильною пам'яттю, вони надзвичайно рухливі. Цей тип інтелекту властивий акторам, хірургам, музикантам, танцюристам, винахідникам. *Міжособистісний* інтелект пов'язано зі здатністю активно взаємодіяти з людьми, розуміти їх, розпізнавати цілі, мотивацію та наміри. Цей інтелект містить сприйнятливості до виразу обличчя, голосу та жестів, здатність розпізнавати безліч міжособистісних сигналів та вміння точно реагувати на ці сигнали. Міжособистісний інтелект містить навички вербальної та невербальної комунікації, спільної роботи, вміння залагоджувати конфліктні ситуації, досягати консенсусу, здатність довіряти, поважати, керувати та мотивувати інших на досягнення мети [3]. Розвиненим міжособистісним інтелектом володіють

лікарі, учителі, дипломати, радники, священики. *Внутрішньо-особистісний* інтелект означає усвідомлення власних цілей, намірів, звернення до внутрішнього світу, здатність до самодисципліни, самопізнання та самооцінки. Такий тип інтелекту домінує у філософів, психіатрів, релігійних лідерів. Внутрішньо-особистісний тип інтелекту важко розпізнати, це можливо лише за умови уважного спостереження за тими, хто навчається. *Натуралістичний* інтелект передбачає здібності до пізнання флори та фауни, світу природи, це здатність бачити світ, милуватися довкіллям, класифікувати явища навколишнього середовища та усвідомлювати шляхи взаємодії природи з цивілізацією. Такий тип інтелекту використовують вчені-дослідники, натуралісти, лікарі, ветеринари, екологи.

На нашу думку, класифікацію типів інтелекту на основі теорії Х. Гарднера доцільно використовувати у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Учитель початкових класів, як ніхто інший, у власній професійній діяльності викладає предмети різного профілю та спрямування. Він є вчителем математики і рідної мови та літератури, образотворчого мистецтва і природознавства, музики і фізкультури. До того ж, у вчителя початкових класів повинні бути добре розвинені навички професійного саморозвитку, що забезпечуються наявністю міжособистісного та внутрішньо особистісного типів інтелекту.

На основі вищесказаного ми можемо виокремити один з базових принципів теорії множинного інтелекту, що полягає в тому, що навчання має бути чутливим до індивідуальних пізнавальних відмінностей особистості, яка навчається [2]. Учитель не має права ігнорувати або заперечувати відмінності, закладені природою, оскільки він повинен прагнути до створення умов пізнавальних можливостей, що відповідають індивідуальному інтелектуальному потенціалу кожної окремої особистості учня.

Використання положень теорії множинного інтелекту у ВНЗ для формування готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічної творчості надає можливості щодо:

- пізнання студентами самих себе;
- кращого розуміння науково-педагогічними працівниками студентів, їхніх талантів та здібностей;
- стимулювання до створення інноваційних методів та форм навчання;
- залучення студентів до творчого процесу учіння з урахуванням природних можливостей всіх типів інтелекту [2].

Використання теорії множинного інтелекту у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів до педагогічної творчості має певні переваги в: організації індивідуального навчання; створенні сприятливих умов для набуття позитивного досвіду у процесі навчання; включенні видів творчої діяльності у процес навчання; використанні міждисциплінарних зв'язків у процесі фахової підготовки до творчої педагогічної діяльності; нових способах оцінювання; стимулюванні до саморефлексії [1].

Сформуванню готовності майбутнього вчителя початкових класів до використання теорії множинного інтелекту у професійній діяльності можливо за умови успішного оволодіння ним принципів цієї теорії у власній навчальній діяльності. З особистого досвіду діяльності зі студентами факультету початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка у рамках спецкурсу «Основи педагогіки творчості» ми можемо стверджувати, що проблема множинного інтелекту викликає у студентів зацікавленість та мотивацію до самопізнання, а також стимулює до кращого розуміння учнів, з якими студенти працювали під час проходження педагогічної практики. Одним із завдань наукової розвідки є пропозиція авторської практичної розробки, що передбачає реалізацію принципів теорії множинного інтелекту Х. Гарднера. На першому етапі ми пропонуємо ознайомитися з теорією множинного інтелекту, представивши студентам презентацію основних положень у форматі Power point. Ознайомившись з основними поняттями теорії, ми надаємо студентам можливість визначити власний тип інтелекту, давши відповіді на твердження адаптованого тесту Х. Гарднера. Обсяг наукової статті унеможливує публікацію всього тесту на визначення типів інтелекту. Також студентам можна запропонувати пройти онлайн-тестування для визначення типу інтелекту, скориставшись *ресурсом* http://www.psitest.ru/person/7_tipov_uma.html.

Аналіз відповідей студентів показав закономірність щодо володіння певним типом інтелекту. Так, студенти спеціалізації «Початкова освіта. Англійська мова» володіють *вербальним* типом інтелекту в якості домінуючого, а студенти спеціалізації «Образотворче мистецтво» – *візуально-просторовим*. Студенти спеціалізації «Початкове навчання та музичне мистецтво» більш розвиненим мають *музичний* інтелект. Однак аналіз результатів тесту та спостереження за студентами у процесі педагогічної практики виявили певні недоліки у сферах діяльності, пов'язаних з розвитком професійно-визначального, а також міжособистісного та внутрішньо особистісного типів інтелекту.

Специфіка підготовки спеціалістів початкової школи передбачає розвиток всіх типів інтелекту за класифікацією Х. Гарднера. У зв'язку з цим нами було проаналізовано та розроблено систему методів та прийомів у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів до педагогічної творчості в контексті теорії множинного інтелекту, комплекс яких має різноманітність та гнучкість (*табл. 1*).

Таким чином, Х. Гарднер стверджує, що людям без винятку властиві типи або множинність інтелекту. Різниця полягає у ступені володіння або комбінації типів інтелекту. Одним із головних постулатів теорії множинного інтелекту є твердження про те, що типи інтелектуальних здібностей можливо та необхідно розвивати. Положення теорії множинного інтелекту можна віднести до педагогічної системи, увага якої зосереджується на відмінностях між тими, хто навчається, а також на необхідності враховувати ці

Таблиця 1

**Підготовка майбутніх учителів початкових класів до педагогічної творчості
в контексті теорії множинного інтелекту**

Тип інтелекту	Методи, прийоми, види діяльності
<i>Вербально-лінгвістичний</i>	Метод «керована образність» («guided imagery»). Студентам пропонується підібрати візуальні асоціації до словесного стимулу, а також описати його; написання історій, есе, творів, віршів; підготовка доповідей, усних презентацій, інтерв'ю; створення гасел; розробка сценаріїв; імпровізована розповідь
<i>Логіко-математичний</i>	Читання зі застосуванням абстрактних символів та формул; метод складання плану «outlining»; проведення експериментів, метод графічних зображень («graphic organizers»). Студентам пропонується за допомогою графічних символів передати зміст, головну ідею того, що вони почули, побачили, відчули або згадали; розв'язання логічних проблем, аналіз даних, обчислень, створення комп'ютерних програм, графіків
<i>Візуально-просторовий</i>	Метод малюнку. Студентам пропонується створити власний малюнок та опрацювати його за допомогою аналізу, обговорення. Метод проблемного малюнку «problem-solving drawing» – різновид методу малюнка, що має на меті відображення шляхів розв'язання певної проблеми та її наслідків з подальшим коментуванням та обґрунтуванням; створення фотоальбомів; підбір ілюстрацій до творів, відео-записів, презентації слайдів; створення мультфільмів або анімаційних історій
<i>Натуралістичний</i>	Розробка плану подорожі, створення буклетів екологічного змісту, впровадження наукового проекту, спостереження, моделювання дослідницької гри
<i>Тілесно-кінестетичний</i>	Метод пантоміми «gestures» вираження певних явищ, об'єктів за допомогою жестів та міміки без вербального оформлення; створення танців, рухів, ритміка; інсценізації; рольові ігри; проектування моделей, пазлів
<i>Музичний</i>	Створення музичних композицій – підбір музичних або пісенних творів на основі певної теми; створення власної музичної колекції (можна віртуальну); підбір музики до слів і, навпаки, складання мелодій, пісень; створення музичних ігор
<i>Внутрішньо особистісний</i>	Метод мовчазної рефлексії («silent reflection method») передбачає пошук розв'язання проблеми за допомогою внутрішніх пошуків. Метод рольової гри передбачає створення конкретного образу, в межах якого вони мають виконати завдання. Метод фокусування та концентрування «focusing/concentration skills»: студенти за допомогою рефлексії дають характеристику певним фактам. Постановка мети, розробка стратегії її досягнення; ведення щоденників самопостереження; метод самопізнання «know myself»; підготовка автобіографії; складання карти-особистості «mind-mapping» (рефлексія)
<i>Міжособистісний</i>	Метод зворотного зв'язку («giving and receiving feedback») можна застосовувати у парній роботі, коли студентам під час бесіди чи дискусії необхідно зробити спільний висновок. Проведення інтерв'ю; метод «активної уяви» спонукає студентів до винайдення способів та варіантів розв'язання певної проблеми; метод інтуїтивної здогадки відчуттів оточуючих; презентації, колективні та індивідуальні проекти, колективне чи індивідуальне вивчення, дослідження певних фактів, систематизація інформації, презентація висновків дослідження; метод драматизації – наближена до реальності реалізація певних ролей; метод сумісного вивчення «cooperative learning» – колективне опрацювання певного матеріалу; спілкування віч-на-віч (person-to-person communication) – парна форма роботи, спрямована на пошук розв'язання певної проблеми; мозковий штурм – пошук максимально можливої кількості варіантів для розв'язання певної проблеми; складання плану свят, допомога колезі по навчанню

відмінності у процесі навчання. Метою такої системи є холистичний, цілісний розвиток особистості.

Освітня XXI ст. усвідомлюють, що люди, які віддані власній справі, можуть об'єднати розум і талант, щоб змінити світ на краще. Задача середньої освіти полягає в тому, щоб рухатися вперед у пошуках кращого способу підготовки дітей до майбутнього.

Таким чином, завдання вищої школи полягає в якійсій професійній підготовці майбутніх фахівців до ефективної педагогічної діяльності в умовах оновленої середньої освіти. Така підготовка передбачає надання можливості студентам, майбутнім учителям початкових класів, краще пізнати себе, психологічні процеси, усвідомити власні та розвинути здібності. Це допоможе їм краще розуміти майбутніх учнів, що дозволить розвивати їх на основі визначених природних здібностей та можливостей. Учитель нового тисячоліття має не вчити і формувати, а вмотивовувати та надихати.

Використані літературні джерела

1. *Ворон М.* Множинний інтелект: від теорії до практики [Текст] / М. Ворон, Ю. Найда // Підручник для директора: журнал управлінської компетентності, 2008. – № 5. – С. 68–72.
2. *Гусак М. Г.* Теорія множинного інтелекту як підстава особистісно зорієнтованого навчання [Текст] / М. Г. Гусак // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – № 3 (13). – С. 12–20.
3. *Armstrong T.* Kinds of Smarts: Identifying and Developing your Intelligences / T. Armstrong. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sca-reers.com>.
4. *Berman M. A.* Multiple Intelligences Road to an ELT Classroom [Text] / M. A. Berman. – LA: Crown House Publishing Ltd, 1998. – 361 p.
5. *Gardner H.* Frames of Mind [Text] / H. Gardner. – London: Fontana Press, 1994. – 466 p.